

AQRAR SAHƏDƏ İNNOVASIYALI SAHİBKARLIĞIN FORMALAŞMASI İSTİQAMƏTLƏRİ

Müasir dövrdə aqrar sahədə innovasiyalı sahibkarlığın təşkilinə zərurət yarandığı üçün onun müasir inkişaf meyillərinin tədqiq edilməsi məqsədəuyğun hesab edilib. Məqalədə aqrar sahədə innovasiya texnologiyalarının mahiyyəti açıqlanmış, müasir şəraitdə innovasiya anlayışının formalaşmasının zəruriliyi nəzərdən keçirilmiş, aqrar sahədə istehsalat innovasiyanın tətbiqinin üstünlükləri və səmərəliliyi təqdim olunmuşdur.

Müasir şəraitdə dünya təsərrüfatının qloballaşan iqtisadi sistemə çevrilməsi və ölkələrarası iqtisadi və ticarət əlaqələrin intensivləşməsi ilə səciyyələnir. Hər bir ölkədə istər daxili tələbatların ödənilməsi, istərsə də dünya təsərrüfat sistemində səmərəli mal mübadiləsinin təmin etmək məqsədilə daha keyfiyyətli, yüksək rəqabət qabiliyyətinə malik kəndli (fermer) təsərrüfatlarının məhsullarının istehsalına cəhd göstərilir. Xammal, material və xidmət sahəsində üstünlük əldə etmək ölkələrin malik olduqları bir sıra təbii, iqtisadi, texniki, professional və s. müqayisəli üstünlüklərə əsaslanır. İnnovasiyalı sahibkarlığın təşkili məqsədilə müqayisəli üstünlüyə malik sahələri inkişaf etdirərək həm öz tələbatını ödəyir, həm də dünya bazarında səmərəli mal mübadiləsinə qoşula bilər. Azərbaycanın güclü istehsal ehtiyatları, yüksək məhsuldar əkinçilik və maldarlığı, innovasiya texnologiyaları əsasında inkişafda olan emal sənayesi, milli aqrar sferada çalışan ixtisaslı kadrları, müasir infrastrukturudur. Bu cür imkanları nəzərə alaraq ölkəmizin regionlarında innovasiyalı sahibkarlığın təşkilinə böyük zərurət olduğu üçün problem xüsusi aktuallığa malikdir.

Hazırda Azərbaycanın aqrar sahəsini sosial-iqtisadi inkişafının normal fəaliyyəti və dayanıqlı inkişafı üçün rəqabətqabiliyyətliliyin yüksəlməsini təmin edən yeni idarəetmə texnologiyaları tələb olunur. Bunlar biliklərə və elmin son nailiyyətlərinə əsaslanmalıdır. Bu əsasda aqrar sahədə innovasiyalı sahibkarlığın təşkilinə zərurət yaranmışdır. Odur ki, ölkəmizin aqrar sahəsində innovasiyalı sahibkarlığın təşkilinə zərurət yarandığı üçün onun müasir inkişaf meyillərinin tədqiq edilməsi zəruridir.

1. Aqrar sahədə innovasiya texnologiyalarının mahiyyəti

Azərbaycanın əlverişli təbii-iqlim şəraitinə malik olması tarixən burada kənd təsərrüfatının inkişafını şərtləndirmişdir. Hələ qədim dövrlərdən Azərbaycan əkinçilik, maldarlıq, ipəkçilik, meyvəçilik, heyvandarlıq kimi sahələr üzrə geniş fəaliyyət göstərən bir diyar olmuşdur.

Müasir dövrdə isə ölkəmiz çoxsahəli və daha da inkişaf etmiş kənd təsərrüfatına malikdir. Belə ki, son onilliklər ərzində Azərbaycanda müxtəlif bitkiçilik məhsulları istehsalı (taxıl, pambıq, tütün, üzüm, meyvə, tərəvəz və s.), həmçinin heyvandarlıq sahələri (maldarlıq, qoyunçuluq, quşçuluq, baramaçılıq, arıçılıq və s.) üzrə əsaslı inkişaf baş vermişdir.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair ölkə prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında” 24 noyabr 2003-cü il tarixli Fərmanına müvafiq kompleks tədbirlərin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi ilə əlaqədar təsərrüfatçılarla yanaşı, elmi-tədqiqat institutları və ali məktəblərin elmi-pedaqoji heyətlərinin qarşısında da mühüm vəzifələr qoyuldu [1, s.1]. Bu nöqtəyi-nəzərdən ölkənin strateji-inkişaf planının həyata keçirilməsində əsas vasitələrdən biri də regionların inkişafı proqramlarının işlənmə-

si və həyata keçirilməsidir ki, bu da, beynəlxalq təcrübədə özünü doğruldur. Burada infrastrukturun təşkili və yaxşılaşdırılması məsələləri öz əksini tapmışdır.

Ölkənin aqrar sahəsinin sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramları (2004-2008-ci illər, 2009-2013-cü illər və 2014-2018-ci illər) infrastrukturun inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Belə ki, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının icrasının yekunlarına həsr olunmuş konfransda əldə olunmuş nailiyyətlərə əsaslanaraq bir daha göstərmişdir ki, məhsulun keyfiyyətini yüksəltmək və xarici bazarlara çıxmaq üçün indi aqrar sahənin imkanı var.

Eyni zamanda, ölkədə yerli kənd təsərrüfatı xammalı əsasında ənənəvi olaraq fəaliyyət göstərən və müəyyən səviyyədə inkişaf etmiş emal sənayesi də mövcuddur. Belə ki, Azərbaycanda kənd təsərrüfatının emalı sənayesi meyvə-tərəvəz konservləri və şirələri, tomat, bitki yağları, pivə, şərab məhsulları, çay, ot məmulatları, süd məhsulları, taxıl məhsullarının emalı (unüyütmə, yarma və qarışıq yem, çörək və makaron məmulatları), pambıq, yun, barama və gön-dəri xammallarının ilkin emalı, fermentləşdirilmiş tütün istehsalı kimi sahələr sürətli inkişafdadır. Bunlarla yanaşı, qeyd etməliyik ki, bir sıra çox qiymətli efirli, yağlı ərzaq, parfümeriya və təbii rəngləyici məhsullar (qızıl-gül, zeytun, balqabaq tumu, zəfəran) istehsalı, gülçülüyn inkişafı, onların istehsalı və emalını xeyli artırmaq üçün imkan vardır.

Ölkə iqtisadiyyatının aqrar istehsal sferası keçmiş İttifaq mənafeyi əsasında formalaşmış, innovasiya texnologiyalarının ölkəyə gətirilməsi və tətbiqi mümkün olmamışdır. Buna görə də, dünya birliyinin müstəqil subyekt kimi ölkəmizin dünya təsərrüfat sistemində səmərəli şəkildə integrasiya olunması üçün, ilk növbədə, dünya bazarlarında malik olduğumuz rəqabət üstünlükləri indi qiymətləndirilir. Ölkə Prezidentinin göstərişi ilə kənd təsərrüfatının, emal sənayesinin inkişafı ən yeni innovasiya texnologiyaları əsasında qurulur ki, bunun sayəsində də istehsal olunmuş məhsulların əsas üstünlük göstəricisi olan keyfiyyətli məhsulun xüsusi çəkisi ilbəil artır, xarici bazarlara çıxmaq imkanı artır.

Mövcud nəzəri yanaşmalar və müəyyənləşdirilmiş metodologiya əsasında ölkənin kənd təsərrüfatı sektoru üzrə əkinçilik və maldarlığın bütün sahələrinin rəqabətqabiliyyətliliyi, ona təsir edən amillər kompleks şəkildə qiymətləndirilmişdir [3, s.8].

Hazırda aqrar sahədə innovasiyalı sahibkarlığın formalaşdığı və inkişaf etdiyi şəraitdə “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icra vəziyyətinə nəzər yetirdikdə xeyli uğurlu tədbirlərin həyata keçirilməsinin bir daha şahidi oluruq [2]. Belə ki, mal-qaranın cins tərkibinin yaxşılaşdırılması məqsədilə heyvanlar arasında aparılan süni mayalama tədbirlərinin genişləndirilməsi işi davam etdirilir. Kursu bitirmiş süni mayalama mütəxəssislərinə dövlət büdcəsindən ayrılmış vəsait hesabına süni mayalama avadanlığı, yedəkli motosiklet, maye azot və heyvan toxumu verilir. Respublikada istehsal olunan südün emal müəssisələrinə keyfiyyətli və itkisiz çatdırılması məqsədi ilə aqrar sahədə süd qəbulu məntəqələrinin yaradılması işi davam etdirilir.

Aqrar sahədə innovasiyalı sahibkarlığın formalaşdığı və inkişaf etdiyi şəraitdə iri fermer təsərrüfatlarının yaradılmasının dəstəklənməsi tədbirlərinə uyğun Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan tapşırığın icrası uzunmüddətli xarakterə malik olmaqla onun reallaşması davam etdirilir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 9 mart 2013-cü il tarixli 10/4 pr-14 nömrəli protokolunda iri taxılçılıq təsərrüfatının yaradılması üçün hədəf kimi müəyyən edilmiş 29 rayon (Sabirabad, Salyan, Biləsuvar, Hacıqabul, İmişli, Saatlı, Ucar, Kürdəmir, Ağdam, Zərdab, Göyçay, Oğuz, Qəbələ, Şəmkir, Tovuz, Göygöl, Samux, Goranboy, Şabran, Siyəzən, Xaçmaz, Xızı, Ağcabədi, Beyləqan, Füzuli, Ağstafa, Neftçala rayon və Yevlax, Şəki şəhərləri) üzrə əlavə olaraq 200,0 min hektara-dək dövlət mülkiyyətində olan müvafiq torpaq sahələrinin tədricən əkin dövriyyəsinə qatılması

istiqamətində Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin funksiyalarına aid məsələlərin həlli ilə bağlı lazımi tədbirlər görülməkdədir.

Südlük və ətlik istiqamətli iri fermer təsərrüfatlarının yaradılması sahəsində işlər davam etdirilir. Cari ilin avqust və sentyabr aylarında tender keçirilmiş və ölkəmizə 7100 baş yüksək məhsuldar Holştin-friz və Simmental cinsindən olan damazlıq heyvanların gətirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Lizinq yolu ilə gətirilən heyvanlar iri təsərrüfatlarda yerləşdiriləcək və həmin heyvanların saxlanması, yemləndirilməsi, yetişdirilməsi, təkrar istehsalı barədə fermerlərə məsləhət xidmətləri göstəriləcəkdir.

2. Müasir şəraitdə innovasiya anlayışının formalaşmasının zəruriliyi

Maddi dəyərlərin, iqtisadi potensialın insan kapitalının inkişafına çevrilməsi ölkə infrastrukturunda innovasiyanın inkişafına təkan verir. Bu bölməni əhatə edən sahələr olduqca genişdir. Elm, təhsil, əqli mülkiyyətin qorunması, elmi-tədqiqat işlərinin yeni texnologiyaya istiqamətləndirilməsi, səhiyyə, sağlamlıq obyektləri, idman turizm kompleksləri, mədəniyyət, tarixi abidələrin qorunması və s. insan amilinə xidmət edən və olduqca güclü maliyyə vəsaiti tələb olunan sahədir. Innovasiya ingilis sözüdür - yenilik mənasında işlənir. Avstraliyalı alim İ.Şumpeter innovasiya prosesində beş əlamətin olmasını məqbul hesab edir: yeni texnikanın istifadəsi, yeni texnoloji prosesin və ya sahibkarlığın yeni bazarla təmin olunması (alqı-satqı); yeni xassəyə malik məhsulun; yeni xammalın istifadə olunması; sahibkarlığın təşkilində, maddi-texniki təminatında dəyişikliklərin olması; yeni satış bazarının meydana gəlməsi kimi şərh edir [3, s.215]. Q.V.Plexanov adına Rusiya İqtisadiyyat Akademiyasından K.V.Pivovarov innovasiya terminlərinə aydınlıq gətirərək, ətraflı şərh verir və göstərir ki, innovasiyada yenilik olmalı; bazarın tələbatını ödəməli; istehsalçıya mənfəət gətirməlidir [9, s.125].

ABŞ və Yaponiya innovasiya inkişaf yolunu Avropa ölkələrindən 30-40 il əvvəl seçmişdir. Avropa ölkələrində əsrin 80-90-cı illərindən innovasiya problemlərinə dövlət səviyyəsində əhəmiyyət vermişlər. Dövlət əqli mülkiyyətin qorunması, elmi-tədqiqat işlərinin yeni texnologiyaya yaradılmasına xidmət etməsi, istehsal sahələrinin innovasiya tələblərinə cavab verməsini birbaşa və dolayı yollarla stimullaşdırmaqla yeniliyi iqtisadi inkişafın prioritet istiqamətinə çevrilmişdir.

İlk vaxtlar yetərinə qadr olmadığı üçün emiqrantlar arasında bu tələbləri ödəyənlər işlə, yaşayış yeri ilə, yüksək əmək haqqı ilə təmin olunmuşdur. Elm, təhsil, peşə hazırlığı innovasiya tutumlu sahələrin tələblərinə yönəldilmişdir. Həmin dövrdə innovasiya biznes sahəsinə çevrilirdi, kiçik, orta həcmli firmalarla yanaşı zəngin iş adamları (“işgüzar mələklər”) öz vəsaitini bu sahəyə qoyurdu. İnsan kapitalına vəsait qoyuluşu da öz səmərəsini göstərirdi. Aparıcı dövlətlər mal və material ticarəti ilə yanaşı istehsal vasitələri istehsalı, maşın, dəzgah, avadanlıq və hazır modul ticarətinə üstünlük verir. Innovasiya sahəsində ixtisaslaşmış aparıcı Qərbi və Avropa dövlətləri onları maraqlandıran dövlətlərin ərazisində texnologiya, elmi-texniki biliklər, mühəndis-texnik xidmətləri ticarətinə həsr olunmuş sərgi-satış yarmarkası təşkil etməklə, dövlətlərin və iş adamlarının diqqətini cəlb edirlər [5; 6; 7]. Yeni texnologiyaya əsasən satılan zavodun tikilməsini, sonrakı servis xidmətini, yerli mütəxəssislərin hazırlanmasını şirkətlər öz üzərinə götürür, eyni zamanda müqavilə əsasında öz işçilərini yüksək əmək haqqı ilə təmin edir.

Dünya təcrübəsində şirkətlər elmi-texniki yenilikləri, yeni texnologiyaları öz ölkələrində tətbiq edir, sınaqdan keçirir, sonda lisenziyanı (patenti) satır. Innovasiya yönümlü intellektual texnologiyaya daha münbit istehsal şəraiti axtararaq xarici ölkələrin ərazisinə ixrac olunmaqla dünya təsərrüfat sistemində yeni əməkdaşlıq formasında işləyir [4, s.8]. Innovasiya texnologiyası milli çərçivədən çıxaraq beynəlxalq məkanda səmərəli işləmək zərurəti ucuz yerli xammal, ucuz material, ucuz işçi qüvvəsi və yetərinə infrastrukturun olmasına və dövlət dəstəyinə əsaslanır. Ayrı-ayrı ölkələrin ərazisində fəaliyyət göstərən yeni texnologiya beynəlmiləl təsərrüfat sisteminin yaranmasına səbəb olur.

Beləliklə, bir ölkəyə məxsus investisiya qoyuluşu, digər ölkənin ərazisində ikinci iqtisadiyyatı yaradır. ABŞ dünya dövlətləri arasında ikinci iqtisadiyyatın həcminə görə birinci yeri tutur.

Müasir şəraitdə innovasiya konsepsiyasına dair baxışları ümumiləşdirərək belə qənaətə gəlməmiş ki, aqrar sahədə innovasiyalı istehsal dedikdə innovativ fəaliyyətin son nəticəsi olduğunu başa düşmək olar. Bu baxımdan hesab edirik ki, aqrar sahədə innovasiyalı istehsal bazarda satılan yeni və ya təkmilləşdirilmiş kənd təsərrüfatı məhsuluna və ya praktiki fəaliyyətdə istifadə edilən təkmilləşdirilmiş texnoloji prosesə elmi-tədqiqat və işləmələrin yekunlarının real bir şəkil almasına yönəlməmiş prosesdir.

Müstəqilliyini əldə etmiş ölkəmizin aqrar siyasətində ASK-n innovasiya iqtisadiyyatı əsasında qurulması ön plana çəkilmişdir. Bunun üçün aqrar sahədə məktəblərin maddi-texniki bazası güclənir, intellektual müəllim kadrları ilə təmin olunur. İnstitutlar çevik kadr hazırlığı sisteminə keçir, mobil elmi-istehsal kompleksi yaradılır.

Azərbaycanda həyata keçirilən tarazlı, kompleks sosial-iqtisadi inkişaf proqramı əsasında infrastrukturun dövlət nəzarətində olan innovasiya və maliyyə sektoru güclü inkişaf etdirilir. İnsan amilinin inkişafına qoyulan maliyyə vəsaiti ölkədə yoxsulluğun, işsizliyin sürətlə azalmasına, əhəlinin pul gəlirlərinin artmasına, sağlamlığının yüksəldilməsinə, demoqrafik situasiyanın tənzimlənməsinə və bütünlükdə ölkə iqtisadiyyatının yüksəldilməsinə xidmət edir.

3. Aqrar sahədə istehsala innovasiyanın tətbiqinin üstünlükləri və səmərəliliyi

Qloballaşan iqtisadi münasibətlərin müasir dövründə keyfiyyət amilinin innovasiya infrastruktur obyektinə çevrilməsi təsadüfi deyildir. Övvəla, innovasiya yeni texnika, texnologiya, yeni daha yüksək keyfiyyətdə məhsul istehsalına yol açır. Yeni məhsulun istehsal istehlakı daxili və xarici bazarlar kimi satış infrastrukturunda mövqeyi genişlənir. Ərzaq məhsullarının keyfiyyəti insanların sağlamlığı ilə birbaşa əlaqədar olduğu üçün keyfiyyət dövlət nəzarətindədir və dövlətin istehlakı tənzimlənmə obyektidir. Nəhayət ərzaq mallarının keyfiyyəti iqtisadiyyatda inkişafın səviyyəsini təyin edir, bazarda hakim mövqe tutur, dünya bazarlarını fəth edir. Mal və materialın dəyərinin təyin edilməsində obyektiv mövqedə durur.

Keyfiyyət strateji planda dövlət təhlükəsizliyi obyektidir. Ölkə daxili bazar infrastrukturunda xarici malların rəğbətlə qarşılınması, satılmasına baxmayaraq, bütün digər ölkələrdə olduğu kimi müstəqil Azərbaycan Respublikasında da xaricdən gətirilən ərzaq məhsullarının insan orqanizmi üçün tam təhlükəsiz olması üzərində dövlət nəzarəti mövcuddur.

Ərzaq məhsulları biri-birindən fiziki, kimyəvi xassələrinə və digər tərkib xüsusiyyətlərinə görə fərqlənirlər. Onların hər birinin tərkibində olan özünə məxsus müxtəlif maddələr, həmin məhsulun qidalılıq dəyərini, həzm olma əhəmiyyətini, dadını, rəngini, iyini, qida üçün yararlılığını, məhsulun saxlanmaya davamlılığını, daşınma şərtlərini, məhsulun quruluşunu və ümumiyyətlə, məhsulun keyfiyyətliliyini müəyyən edir.

Yeyinti məhsulları qeyri-əlvərişli şəraitdə saxlanıldıqda və ya daşındıqda onların tərkibindəki üzvi maddələrin parçalanması nəticəsində kəskin xoşa gəlməyən iy verən maddələr-ammonyak, kükürd qazı, indol, skatol, meraptanlar, uçucu turşular və sair alınır. Tərkibində belə parçalanma getmiş yeyinti məhsulları qida üçün yaramır.

Son illərdə yeyinti məhsullarına ətir və dad vermək üçün süni surətdə müxtəlif ətirli maddələr alınmışdır. Ərzaq məhsullarının qidalılığı kimyəvi tərkibindən, bioloji və fiziki xassələrindən çox asılıdır. Yeyinti məhsulları zərərsiz olmaqla yaxşı həzmə getmək, orqanizmə enerji vermək və sair xüsusiyyətlərinə malik olmalıdır.

Torpaq və istehsal resurslarının məhdut olması, inflyasiya, əsas və dövriyyə vəsaitlərinin qiymətinin daim qalxması kəndli ailə təsərrüfatlarını ilk növbədə keyfiyyətli məhsul istehsal etməklə daxili və xarici bazarda üstün yer tutmaq və sahibkarlığın səmərəliliyini yüksəltməyə sövq edir. Dövlət dəstəyinə əsaslanan bu innovasiya yönümlü inkişaf ilk növbədə özünü daha məhsuldar taxıl,

kartof və digər bitki toxumlarının ölkəyə gətirilməsi, rayonlaşdırılması və toxumçuluğun inkişafı ilə əlaqədardır.

Innovasiya prosesi kənd təsərrüfatının inkişaf konsepsiyasına uyğun olaraq yerli az məhsuldar mal-qaranın sayının azaldılması və yüksək məhsuldar cins heyvandarlığın inkişaf etdirilməsi, bunun üçün dövlət vəsaiti hesabına xaricdən cins malların gətirilərək təsərrüfatlara dəyərindən 50% aşağı güzəştli qiymətlərlə satılması da innovasiya texnologiyalarına rəğbətin artmasını göstərir. Son illərdə Hollandiyadan gətirilmiş cins inəklər Zaqatala, Şəki, Lənkəran və digər rayonlarda məskunlaşdırılmışdır. Praktiki olaraq bu inəklər yerli şəraitə tez uyğunlaşmış və yerli inəklərlə müqayisədə 8-10 dəfə çox süd verir.

Belə innovasiya texnologiyalar süd emalı, meyvə şirəsi istehsalı, bitki yağları istehsalı, şəkər istehsalı, meyvə və tərəvəz istehsalında və uzun müddət saxlanması da geniş yayılır. Ölkəmizə xaricdən ixrac olunan “Sandora” markalı şirə, əsasən Afrika ölkələrindən gətirilmiş apelsin, ananas, mandarin, banan püresi, şəkərlə konservləşdirilmiş limon şirəsi kimi xammaldan istehsal olunur. Vitaminlərlə zənginləşdirilmiş şirə məhsulu Rusiya, Orta Asiya, Qafqaz ölkələrində bazara sahib olmuşdur. Son illərdə yerli iş adamlarının Avstriya, İsveç, Bolqarıstan və digər ölkələrdən gətirdiyi texnoloji avadanlıqla işləyən “Gilan Holding” – Qəbələ konserv zavodu “Saf MMC” – Quba, Masallı, Xaçmaz konserv zavodunun yerli xammal əsasında istehsal etdiyi meyvə şirələri xaricdən gətirilən şirələrlə rəqabətdə öz üstünlüyünü göstərir. İndi bu şirələr ABŞ, Almaniya, Rusiya, Gürcüstan, Orta Asiya respublikaları və digər ölkələrə ixrac olunur.

Elmi informasiyalardan məlum olduğu kimi praktiki olaraq bütün ölkələrdə keyfiyyətli kənd təsərrüfatı məhsullarından uşaqlar üçün təbii qida məhsulları istehsalı üçün seçilir, müxtəlif cəlb edici assortimentdə, forma və rəngarəng qablarda buraxılmasına üstünlük verilir. Qida məhsullarının keyfiyyəti insanların, xüsusilə gənc nəslin sağlam böyüməsində, intellektual inkişafında həll edici rola malikdir. Keyfiyyətli ərzaq məhsullarını maddi əsasını, insan həyatının sağlamlığının, əhvalının, ruhunun, işgüzarlığının ictimai-sosial və ailə həyatında nikbinliyinin əsasını təşkil edir.

Respublikanın iri şəhərlərində müxtəlif adda və assortimentdə quru, səhər yeməkləri hazırlanmış satılma da, xaricdən ölkəmizə gətirilən quru qida assortimentləri keks, biskvit və s. məhsullar istehsalçının təklif etdiyi qiymətlə satılır. Xaricdən ixrac olunan bir sıra quru ərzaq növlərinin, meyvə şirəsinin əvəz edən içkilərin, tam natural kənd təsərrüfatı məhsullarından hazırlanmasına şübhə ilə baxanlar da vardır. Bu şübhələr həmin ölkələrdə iri həcmdə istehsal olunan məhsulların istehsalı üçün lazım olan qədər təbii meyvənin olmasına şübhə ilə əlaqədardır.

Ölkəmizdə istehsal olunan təbii süd, xama, şəkər, zeytun yağı, soya əsasında həmin ərzaq məhsulları istehsal olunarsa, daxili bazarda xarici məhsullara rəqabət aparar. Məlumdur ki, süd və süd məhsullarının, zeytun yağının, soyanın tərkibi tam həll olunan zülallarla, yağlarla, mineral maddələrlə, bioloji aktiv mikroelementlərlə, vitaminlərlə zəngindir və insanın sağlam həyatı tərzini üçün vacibdir. Hazırda ölkə iqtisadiyyatında turizm infrastrukturunu sürətlə inkişaf etməkdədir. İqtisadiyyatın bu yeni sahəsinin tələblərinə uyğun olaraq ölkədə aqroturizmin, yəni turist kontingentinin zövqünü oxşayan daha keyfiyyətli milli aqrar ərzaq məhsullarının istehsalına ehtiyac yaranır.

Müasir informasiya bolluğunun fiziki və əqli təziqin tələblərinə uyğun keyfiyyətdə ərzaq istehsalı üçün qeyri ənənəvi texnologiyalar da işlənir və istehsalda tətbiq olunmaqdadır. Innovasiya texnologiyaları baxımından aqrar sahədə inqilab yarada biləcək zülallar, yağlar asan mənimsənilən mineral maddələr, seçilmiş vitaminlərlə zənginləşdirilmiş qida məhsullarının assortiment kompleksini yaratmaq qənnühəndisləri, biotexnoloqların gündəlik işinə çevrilməkdədir. Genetik olaraq modernləşdirilmiş kənd təsərrüfatı bitkiləri ziyanvericilərə, xəstəliyə qarşı davamlıdır, məhsuldarlığı yüksəkdir, uzun müddət saxlamaq olur.

Dünya ölkələrində 50-dən çox kənd təsərrüfatı bitkisi modernləşdirilmiş, sınaqdan keçirilmiş və istehsalda buraxılmışdır. Alma, pomidor, balqabaq, xiyar, salat bitkiləri, soya, buğda, düyü, günə-

baxan, bütün, pambıq və s. Genetik modifikasiya olunmuş bitkilərin məhsuldarlığı və qidalılıq keyfiyyəti öz sələflərindən çox yüksəkdir. Hazırda 100-dən çox bitki üzərində bu iş aparılır, 130 ölkədə genetik modernləşdirilmiş məhsuldan ərzaq istehsal edilir və satışa buraxılır.

Sənaye, tikinti və digər sahələrlə müqayisədə infrastruktur obyektləri, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal və emal sənayesinin innovasiya texnologiyaları əsasında inkişaf etməsində olan geriliyin başlıca səbəbi aqrar sahənin özündə aqrobiznesin zəif inkişafı, kənd təsərrüfatı məhsullarının satış qiymətlərinin istehsaldan kənarda formalaşması sayəsində iqtisadiyyatın bu real sektorunun mənfəət səviyyəsinin aşağı olmasıdır.

Ölkəmizdə aqrobiznes sahibkarlığı sürətlə inkişaf etməkdədir. Təsərrüfat rəhbərlərinin, fermerlərin, professional hazırlığı və intellektual səviyyəsi sovet dövrünün texnologiyaları səviyyəsində formalaşmışdır. Bu boşluğu aradan qaldırmaq üçün respublikanın bütün ali və orta ixtisas təhsil ocaqlarında innovasiya istehsal yönümlü ixtisasların mənimsənilməsinə üstünlük verilir. Hazırda ildə 700 nəfərdən çox tələbə xarici institutlarda təhsil alır. Elmi-texniki yeniliklər, maliyyə, istehsal əlaqələri və sair yeniliklər haqqında informasiya, maarifləndirmə sistemini artırmaq olar. Məsələn, Avropa İttifaqı ölkələrin fermerləri internetin innovasiya texnologiyaları sayından onu maraqlandıran məlumatı asanlıqla əldə edə bilər.

Nəhayət son 70 ildə kənd təsərrüfatı istehsalının və maliyyə təsərrüfat infrastrukturunun yuxarıda planlaşdırılması ona uyğun olaraq maddi-texniki vəsaitlərlə mərkəzləşdirilmiş qaydada təmin olunması insanların şüurunda möhkəm yer tutmuşdur. Bu faktdır və onun nəticələrini biz hələ bir neçə illər hiss edəcəyik. Odur ki, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində və bizim öz təcrübəmizdən aydın olduğu kimi innovasiya texnologiyalarının tətbiqinə dövlət qayğısı göstərilir.

2014-2018-ci illərdə nəzərdə tutulmuş Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramına əsasən innovasiya texnologiyaları əsasında çox iş görülmüşdür, o cümlədən, dövlət dəstəyi ilə xarici texnika və texnologiyalar əsasında emal sənayesinin modernləşdirilməsi nəticəsində daxili və xarici bazara yeni məhsullar çıxarılır, əvvəlki illərdən fərqli olaraq aqrar təsərrüfatlarda ərzaq emal sənayesində daha keyfiyyətli məhsulun istehsalına önəm verilir, məhsulun çeşidlənməsi, qablaşdırılması və saxlanması diqqət artırılır.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən nəticə etibarilə qeyd etmək lazımdır ki, əlverişli iqtisadi mühitin formalaşdığı şəraitdə dövlət ölkəmizin aqrar sahəsində innovasiyalı kənd təsərrüfatı məhsulu istehsalı siyasətini həyata keçirmək üçün aşağıdakı əlverişli şəraiti təmin etməlidir:

- bazar infrastrukturunda eyni məhsulun bolluğu şəraitində inhisardan azad rəqabət mühiti formalaşdırılmalıdır;

- təklif olunan məhsulların keyfiyyətinin idarə olunması dövlət nəzarəti ilə təmin olunmalıdır;

- istehsal mühitinin ekoloji şəraitinin sağlam olması üçün investisiya qoyuluşu artırılmalıdır;

- innovasiya texnologiyaları əsasında mineral və energetika resursları artırılmalıdır.

Açar sözlər: aqrar sahə, sahibkarlıq, innovasiya, istehsal, iqtisadiyyat, aqrobiznes

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. “Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Azərbaycan qəz., Bakı, 2003, 25 noyabr
2. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı. Respublika qəz. Bakı, 2014, 27 fevral
3. Aqrar sferanın iqtisadiyyatı və idarə edilməsi / İ.Ş.Qarayevin redaktəsi ilə. Bakı: İqtisad Universiteti, 2011, 522 s.
4. Aqrobiznes və ərzaq təhlükəsizliyi / İ.Ş.Qarayevin redaktəsi ilə. Bakı: İqtisad Universiteti, 2015, 365 s.

5. Əhmədov G.Ə. Kənd təsərrüfatı innovasiyaların tətbiq istiqamətləri. Bakı, Elm, 2010
6. Əzizova G. Dövlətin investisiya-innovasiya siyasəti. Bakı: İqtisad Universiteti, 2012, 212 s.
7. Hacıyev Q.B. İnnovasiyanı tətbiqi vasitəsilə aqromarketing kommersiya xidməti strukturunun təşkili / “İnnovasiyalı kənd təsərrüfatında istehsalının formalaşdırılması problemləri” mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik konfransın materialları. Bakı: Şərq-Qərb, 2010, s.120-123
8. Кулиев А.А., Гаджиев Г.Б. Регулирование бизнес производства и продажи продуктов в аграрном секторе // Science and Education Studies, America, 2016, № 1(27)
9. Пивоваров К.В. Инновация экономики. Москва: 2010

Найла Ейвазова

НАПРАВЛЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ

Резюме

Учитывая необходимость организации инновационного предпринимательства на современном этапе в аграрной сфере считается целесообразным исследования темпов его развития. В статье раскрывается сущность информационных технологий в аграрной сфере, отмечается необходимость формирования инновационного понятия, преимущества применения и эффективность инноваций в данной сфере.

Ключевые слова: аграрный сектор, предпринимательство, регион, инновации, производство, экономика, современные удобства, страна, продукт

Naila Eyvazova

THE DIRECTIONS OF FORMATION OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN AGRARIAN SPHERE

Summary

Considering the importance of formation of innovative entrepreneurship in modern era in agrarian sphere, it is expedient to study the rates of its development. The article explores the essence of information technologies in agrarian sphere, notes the importance of formation of the concept of innovation, presents the advantages and effectiveness of innovation in the sphere.

Keywords: agrarian sphere, entrepreneurship, innovation, production, economics, modern condition, country, product